

САНГА ОЛХ

№ 42 (12021) • Алтынньы 24 күнэ, 2025 сыл, бээтинсэ • 12+

Бу
нүөмэргэ

Култуура

Улуустаагы олонхо ыһыаҕын
торумнаһы саҕаланна/3

Маарыкчаан ыччаттара

Күннэй сөбүлүүр идэтин саҕа
таһымна таһаарда/4

Интервью

Хаартыска телеграмна
Норуот тылынан уус- уран
айымньытыгар уһуяаччы/5

Байыастарбытыгар көмө тиэрдилиннэ

Командировка. Анал байыаннай дьайыыга сылдьар
биир дойдулаахтарбытыгар уопсайа, 5 мөлүйөөннээх
көмөнү, 2 туонна аһы-тангаһы илдьэн биэрдилэр/2

Байыастары кытта көрсүһүү. //ХААРТЫСКА АЛЕКСЕЙ ЛОБАНОВ ТУС АРХЫЫБЫТТАН ЫЛЫЛЫННА

Тэттик

Улуус баһылыга Сыланга үлэлээтэ

Бу нэһилиэккэ тустуу саалата, балаҕан уонна
арыы сыаба тутуллан, үлэбэ кириэрлэрэ
чугаһаабыт. Саала 12х12-лээх. Бастагы этээскэ
нэһилиэнньэбэ анаан эрчиллэр уонна фитнес
саалалар, раздевалка баар буолуоҕа. Иккискэ
— тустуу саалата уонна тренерскэй.

Дэлгээссийэ оскуолаҕа тийэн, оҥолору,
учууталлары кытта көрүстэ. Кинилэр
медицинскэй уонна агро хайысхага хайдах
үлэли сылдьалларын билиһиннэрдилэр.

Салгыы Түөйэ учаастагар Валентин
Дьячковскай хаһаайыстыбатыгар сырыттылар.
Валентин Григорьевич 100 төбө турар
саҕа хотонун тутта сылдьар: "Улуустан
5 мөлүйөөннээх граны ылан, кыстыкка
бырааппын кытта кыттыһан, 90 сүөһүнү
киллэрээри турабыт. Ыланньык сүөһүтэ 30-тан
тахса. Хотоммутугар бытархай үлэтэ хаалла,
ситэрэн-хоторон, сэтинньи ортото киллэрэр
былааннаахпыт.", — диэн кэпсир.

Сылан кэнниттэн Чурапчы нэһилиэгэр
Иван Монастырев тутта сылдьар хотонун
көрдүлэр. Кини эмиэ улуустан граны ылан, 100
төбөбө анаммыт хотону туттар. Сотору кэминэн
үлэбэ кириэрэ былааннанар.

Кодьүүстээх сэмийэр-практикум ыһылынна

"Бэрэсидьиэн култуурунай көбүлээһинин
пуондата" грантга кыттыы куонкуруһа
алтынньы 15 күнүттэн саҕаланна. Онно
хайдах сайаапканы сөпкө толоруу,
дьон ыйытыктарыгар эппиэттээһин
боппуруостарыгар туһуламмыт сэмийэр-
практикум тэрилиннэ. Бастаан, уопсай
хабааннаах ырытыһы буолла, салгыы
кыттыан баҕалаах дьон хаалан туһааннаах
сүбэлэри ыллылар.

Үксүн култуура эйгэтиттэн, мусой
үлэһиттэрэ, бойобуой дьайыы бэтэрээннэрэ,
НКО чилиэннэрэ сырыттылар. Кыттар
баҕалаахтарын биллэрэллэр. Манньык грантга
сайын Хадаар оскуолата тиксигитэ.

Туһааннаах исписэлиистэр бырайыак
хайдах суруллуохтаабын, сүрүн болжомто
туохха ууруллуохтаабын быһаардылар.

Худуоһунньук Николай Колесов быыстапкага турда

Алтынньы 21 күнүгэр Е. А. Борисов аатынан
киин библиотэиккэ Чурапчы улуунун
норуотун маастара, Бочуоттаах бэтэрээнэ,
Хатылы нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооҕо
Николай Николаевич Колесов 80 сааһыгар
анаммыт хартыналарын быыстапкага буолла.

Кэргэниниин Елена Петровнаһын ыал
буолан биэс оҕону төрөтөн үлэһит, ыал
оҥордулар. Тапталлаах ийэ, аҕа, эйэбэс эбэ,
эһэ буолаллар.

Кини оҕо сааһыттан уруһуйга дьобурдаах,
айылбалыын алтыһан, кэрэ көстүүлэри
хартыналарыгар дьүүһүр. Худуоһунньук
үлэлэрэ көрбүтү эрэ кэрэхсэтэр. Кини 1960
сылтан Хатылы "Чэчир" үөрэнээччилэр үлэ-
сынньалант лаабырыгар настаабынньыгынан
сылдыбыта, өрөспүүбүлүккэбэ бастаан, Кыһыл
Знамяны ылбыттара.

Чурапчыга күн-дьыл туруга

Алтынньы
24 күнэ
БЭЭТИНСЭ

Алтынньы
25 күнэ
СУБУОТА

Алтынньы
26 күнэ
БАСКЫҤААННА

Алтынньы
27 күнэ
БЭНИДИЭННЬИК

Алтынньы
28 күнэ
ОПТУОРОНЬУК

Алтынньы
29 күнэ
СЭРЭДЭ

Алтынньы
30 күнэ
ЧЭППИЭР

-6° -9°

-6° -11°

-9° -12°

-11° -15°

-11° -14°

-11° -14°

-11° -14°

Өрөспүүбүлүкэ сонуннара

Хоруупсуйаны утары охсуһууга аһаммыт хамыһыйа мунһаһар

Ил Дархан өрөспүүбүлүкэ хоруупсуйаны утары охсуһууга хамыһыйа мунһаһарын ытта. Туһааннаах сокуон ирдэбиллэрин тутуһуу чааһыгар интэриэс сөп түбэспэтин сэрэтии уонна быһаары, итиэннэ дохуот туһунан сибидиэннэлэри биэриигэ эбээһинэһи толоруу боппуруостарын көрдүлэр. 2024 сылга судаарыстыбаннай сулууспалаахтартан 23 иһитиннэри киирбит, ону көрүү түмүгүнэн 19 түгэнгэ интэриэс сөп түбэспэтэ баара быһаарыллыбатах. Бары чахчыларынан сэрэтэр уонна быһаарар миэрэлэр ылыллыбыттар. Мунһааха дохуот, ороскуот, баай-дуол уонна баайга-дуолга сыһаннаах эбээһинэстэр туһунан сибидиэннэлэри судаарыстыбаннай уонна муниципальнай сулууспалаахтарынан толоруу хаачыстыбата түпсубута бэлиэтэннэ.

Байыаннай чаас инфраструктуратын сайыннары боппуруостарын дүүллэстилэр

Ил Дархан дойду Оборонаҥа министиэристибэтин анал хонтуруоллуур сулууспатын салайааччытын солбуйааччытын - тыыл начаалынньыга, полковник Максим Ковалевы уонна байыаннай чаас хамандырын, полковник Владимир Пашковы кытта көрсүһүүтүгэр Ленскэй оройуонун Пеледуй бөһүөлөгэр баар байыаннай чаас инфраструктуратын сайыннары боппуруостарын дүүллэстилэр. Манна байыаннай чаас 1980 сыллааха тэриллибитэ. 1983 сылга киирбит биэс этээстээх олорор дьиэни өрөспүүбүлүкэтээҥи элбэх кыбартыралаах дьизэлэргэ хапытаалынай өрөмүөн бырагырааматынан саҥарды боппуруоһун көрдүлэр.

Ил Дархан – Дойду Бэрэсидьиэнин мунһаһар

Айсен Николаев дойду Бэрэсидьиэнэ Владимир Путин Бырабытталыстыба чилиэннэрин кытта ыппыт сүбэ мунһаһар кытынна. Суол инфраструктуратын сайдыытын уонна кыстыкка бэлэмнэнии, ол иһигэр хотугу таһаҥаһы тизэрдии тэрийии боппуруостара көрүлүннүлэр.

2025 сылга хотугу таһаҥаһы тизэрдиин үбүлээһингэ 10 млрд солк. таһа суумалаах казначейскай кирэдьииттэр туһаныллар. Мунһааха бу кирэдьииттэр лимиттэрин улаатыннары боппуруоһа дүүллэһилиннэ. Итиэннэ атылаһылыбыт уонна тизэрдиллибит оттук хас да оттук сезонун устата туттулларынан, казначейскай кирэдьииттэри биир сылтан үһүн болдьоххо биэрэр кыагы көрөргө этии киирдэ. Владимир Путин Бырабытталыстыба боппуруоһу көрөргө соруудахтаата.

2042 сылга диэри электроэнергетикэ эбийиэктэрин тутуу, саҥарды былааннаһар

Ил Дархан дойду Судаарыстыбаннай сэбиэтин «Энергетикэ» хамыһыйатын мунһаһарын ытта. Эрэгийиэннэргэ уот ситимин комплексы эрэллээхтик уонна көдүүстээхтик үлэлирин үрдэтии боппуруостарын көрдүлэр. Айсен Николаев уот ситимин эргэриитэ, ортотунан, 73% тэнгэнэһин, сорох эргэийиэннэргэ 85% кытта тийэһин ыйда. 2042 сылга диэри электроэнергетикэ эбийиэктэрин тутуу, саҥарды былааннаһар. Генеральнай былаанга олоһуран, 2042 сылга Арасыйыага 88 гигауатт уопсай кыамталаах саҥа эбийиэк тутуллуохтаах, манна 44 трлн солк. үбүлээһин ирдэнэр. Бу сорукары олоххо киллэрэргэ дойду Экэниэмикэтин министиэристибэтэ стратегическай сокуон барылын бэлэмнээбит.

СӨ Ил Дарханын уонна
Бырабытталыстыбатын пресс-сулууспата.

Байыастарбытыгар көмө тизэрдиллиннэ

Командировка. Аһал байыаннай дьайыыга сылдьар биир дойдулаахтарбытыгар уопсайа, 5 мөлүйөөннээх көмөнү, 2 туонна аһы-танҥаһы илдьэн биэрдилэр.

Елена МАКАРИНСКАЯ

Чурапчы улуһун дэлгээс-сийэтэ алтынны 1-10 күн-нэригэр байыаннай дьайыы буола турар сирдэригэр, Арасыйыа саҥа территорияларыгар 14-с уочараттаах командировкаларыгар баран кэллилэр.

Улуус баһылыгын бастакы солбуйааччы Рустам Данилов салайааччылаах дэлгээс-сийэтэ улуус баһылыгын солбуйааччы Алексей Лобанов уонна Хоптобо нэһилиэгин баһылыга Алексей Бурцев киирэн сырыттылар. Уопсайа, Чурапчыттан төрүттээх 44 уолу көрүстүлэр.

Сырыы туһунан, туох көмөнү илдьибиттэрин уонна махтал тылларын улуус баһылыга Степан Саргыдаев этэр:
●●● Дэлгээс-сийэ Запорожскай, Курскай уобалаһынан, Донецкай, Луганскай өрөспүүбүлүкэлэринэн сырыттылар. Бу сырыыга уопсайа, 5 мөлүйөөннээх көмөнү, 2 туонна аһы-танҥаһы илдьэн биэрдилэр. Сылантан төрүттээх, икки төгүллээх “Эр санааланы” уордьан кавалера, лейтенант, рота хамандыыра “Тополь” дьин поэввойдаах уолбутугар УАЗ-фермер массына күлүүһүн туттардыбыт. Итини тэнгэ хорсун буйуттарбытыгар 2 матассыкылы биэрдибит.

Мань таһынан 1 “Гелиос” станцияны, 15 устуука тепло-визоры, 15 устуука “Булат-4” дроннары быһаарар тэрили, 10 устуука генераторы, 1 кэм-

пилик көлүөһэ шинатын, 6 устуука, компактнай портативнай станцияны, 3 эвакуациялыыр тэлиэскэни, 2 рацияны, 100 м электропровода, араас туттар тэриллэри, байыаннай формалары, шевроннары, эми-тому, улууспут оһолорун суруктарын, харысхалларын, Надежда Ахматова салайааччылаах истэһиннэһин тикпит сылаас таһастарын, “Мындааһаһы” (сал. Прокопий Старостин), “Эргис” ТХПК (сал. Виктор Петров) ус-луонсардаабыт ынах этин, Евдокия Таныкова убаһа этин, Эрсан Макаров быһахтарын, нэһилиэктэртэн ыһаарылаһаммыт собону уонна уолаттарбыт дьиз кэргэттэрэ ыппыт малларын-салларын тизэрдэн, үөрүүлэрэ үксээтэ, ис сүрэхтэриттэн махтаннылар.

Бу барыыга көмө-тирэх буолбут дьоммутугар улуус дьаһалтатын уонна тус бэйэм ааппыт-

тан хайаан да махтал тылларын этэрим тоһоостоох. Ол курдук, СӨ салалтатыгар, Светлана уонна Владислав Лаврентьевтарга-Диодоровтарга, эминэнтумунан хаачыйыт СӨ Национальнай медицина киинигэр, “Якутия” авиахампаанна салалтатыгар, миэстэтигэр үлэли сылдьар Олег Саранцев салайааччылаах өрөспүүбүлүкэ тирэх пуунун кэлэктиибигэр, чуолаан Василий Швердингэ, хас сырыбыт айы көмөлөһөр Алексей Николаевка улахан махталлаахпыт. Бэйэбит биир дойдулаахтарбытыгар, нэһилиэктэрибитигэр, тэрилтэлэрибитигэр, тыа хаһаайыстыбатынан дьарыктанааччыларбытыгар, оһолорбутугар истин тыллары аныыбыт.

Өрүүтүн бу курдук түм-сүүлээх, биир санаалаах буолан, уолаттарбытыгар күүс-көмө, бөбө тирэх буола туруобун.

Улуустааҕы олонхо ыһыаҕын торумнаһыы саҕаланна

Култуура. Кэлэр сайын VI-с Олонхо ыһыаҕа Мугудай нэһилиэгэр ытыллара былаанналар

Наталья СИБИРЯКОВА

Аны сайын улуустааҕы олонхо ыһыаҕа алтыс төгүлүн ытыллыахтаах. Мугудай нэһилиэгэр буолуохтааҕа номнуо быһаарыллан турар.

Ол чэрчитинэн улуус дьокутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Яков Оконешников, улуус баһылыгын социальнай боппуруостарга солбуйааччы Мария Кронникова, Олонхо киинин салайааччыта Дмитрий Попов, култуура эйгэтин үлэһиттэрэ, Мугудай нэһилиэгин баһылыга Николай Аммосов, дьокутаат Дмитрий Захаров, нэһилиэк түөлбөлөрүн, түмсүүлэрин, тэрилтэлэрин салайааччылары, олонхоһут П.М.Терютина-Ырыа Ымыычаан сыдыаанна кытыгылаах мунньах ыытылынна.

Манна Мугудайтан төрүттээх олонхоһуттар тустарынан информацияны Т.А.Жараева аатынан модельнай библиотекэ библиотекэрэ Евдокия Попова иһитиннэрдэ. Кини этэринэн, араас источниктарга ыйыллар сурука кирибэтинэн, 25 олонхоһут үөскээн-төрөөн ааспыт эбит. Олор истэригэр Пелагея Терютина-Ырыа Ымыычаан (Балыгыас) эмиэ ахтылынна. Кини XIX-XX-с үйэлэр кириби-

лэригэр төрөөн, олонорон, айдантан ааспыт, «Сэттэ күннүк сиртэн сибиркэтэ охсулар эндиэ араас аттаах Нөрүөн Мүлгү», «Уолусхан улаан аттаах Урук туйгун бухатыыр», «Кыыс Ньургун» диэн олонхолорунан, ырыаларынан, остуоруйаларынан саха фольклоругар кэлэр кэнчээри ыччакка биир улахан нэһилиэстибэни хаалларбыт олонхоһуппут буолар. Сайын буолуохтаах улуустааҕы олонхо

ыһыаҕа кини аатынан ытыллара торумналар.

Ырыа Ымыычаан сиэнэ, саха филологията үөрэхтээх, «Уолусхан улаан аттаах Урук туйгун бухатыыр» олонхо кинигэ буолан күн сирин көрөрүгэр быһаччы үлэлээбит, Д.Д.Красильников аатынан оскуола библиотекэрэ Елена Данилова эбэтин туһунан кылгастык билиһиннэрдэ. Пелагея Михайловна аҥаардас олонхоһут эрэ буолбакка дьон-

норут кинини отоһут, эмчит, оҕо көтөҕөөччү, тусчут быһытынан эмиэ биллэлэр диэн эттэ. Хас да тус оноруктарын бэлэх онорон биэртэлээбитэ билигин Мугудай сорох ыалыгар бааллар.

Салгыы нэһилиэк баһылыга Николай Аммосов ыһыах кэнсиэпсийэтин сырдатта. "Мугудай ыһыахтыыр сирэ саҥардыллан, күрүөтэ өрөмүөннэнэн, киирэр аартык, Аар баах, ба-

лаҕан курдук саҥа тутуулар барыахтарын наада",—диэн тоһоҕолоото.

Улуустааҕы олонхо ыһыаҕын тэрийэр хамыһыйатын бэрэссэдээтэлэ, улуус баһылыгын социальнай боппуруостарга солбуйааччы Мария Кронникова, улуус дьокутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Яков Оконешников, Олонхо киинин салайааччыта Дмитрий Попов эмиэ хардарыта санааларын үлэһиннилэр. "Мугудай урут-уруктуттан дьонго-сэргэҕэ биллибит "визитнай карточкатын"—үгүкүүнү күүскэ туһанан, билингиттэн саҕалаан, сахалыы таҥаһы-сабы, олбоһор тигийэ тигийэ ылсан, бу ыһыах суолтатын нэһилиэнньэҕэ өйдөтөн, бары биир киһи курдук сомоҕолоһон үлэлэстэххитинэ барыта кыаллыа",—диэн бэлиэтээтилэр. Мугудайтан улуус дьокутаата Дмитрий Захаров ытыллыахтаах тутуу сметатын барыллаан билиһиннэрдэ.

Ыһыах режиссерунан култуура үтүөлээх үлэһитэ, Мугудай күтүөтэ Иван Бушков үлэлиэхтээх. Бу күннэргэ кинини кытары идийэлэри, былааны ырытыһан, хамыһыйалар, туһааннаах дьон ылсыбытынан барыахтара.

Сурутуу — 2026. "Саҥа олох" хаһыакка 100% суруйтардылар

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ

Бу күннэргэ өрөспүүбүлүкэ хаһыаттарыгар барыларыгар кэлэр 2026 сылга чөлчөтүлээх сурутуу ытыллан түмүктэннэ.

Чурапчытааҕы ис дьыала уорганын үлэһиттэрэ, начаалынньык полиция подполковнига Иннокентий Свинобоев салалтатынан, бэһис сылларын "Саҥа олох" хаһыаппытыгар, биир киһи курдук, бука бары суруйтардылар.

"Сыл аайы бири хатылыыр курдукпун эрэри, саха дьоно наар бэйэ-бэйэбитин көрүстүбүт эр, "Туох сонун? Туох кэпсээн?" диэн ыйытар үгэстээхпит. Улууспут иһигэр оннук сонуну кэпсиир биир эрэ хаһыаттаахпыт. Ол — "Саҥа олох". Төһө даҕаны нэдиэлэҕэ биридэ эрэ табыстар, почтальоннар ситэ тиэрдибэккэ, аадырыспытыгар да тийбэтэр, хаһыаппыт сөптөөх, дьиннээх информацияны биэрээччибит биир эрэ. Эрэдээсийэ тигинэччи үлэлиир, кэрэспэдиэннэр кө-

мөлөрүнэн улууспутугар буолуур тэрээһиннэр, түбэлтэлэр, ыҥырыылар, эҕэрдэлэр, үөрүүбүт-хомолтобут бүөс бүтүннүтэ, тутта хаһыакка да буолбатаһына, "Улус медиа" саайтыгар тиһигин быспакка, олус түргэнник, сиһилии тахса турарынан, астынабыт. Ол быһыгар, биһиги сотрудниктарбыт биэрэр ыстатыйалара, иһитиннэриилэрэ хайаан даҕаны бэчээттэнэр. Дьон-сэргэ олоҕо нус-хас, хас биирдии олохтоох сокуоннай бырааба көмүскэллээх буоларыгар биһиги отделбыт үлэһиттэрэ түүннэри-күннэри үлэлиилэр. Итинник этэн туран, улууспут олохтоохторун барыгытын оройуоммут "Саҥа олох" хаһыатыгар суруйтарын диэн ыҥырабыт", — диэн полиция подполковнига Иннокентий Дмитриевич, өрүү буоларын курдук, олус холкутук, уу сахалыы этэн-тыһан кэбистэ.

Чачыта да оннук — Иннокентий Дмитриевич Чурапчы улуугар 2016 сыллаахха ананан үлэли кэлиэһиттэн, ис дьыала уорганын үлэһиттэрэ биһиги улууспут хаһыатыгар араас ха-

бааннаах суруйууларын ытаалаан барбыттара. Отдел сотрудниктара бэйэлэрин чөлчөккитэ суох үлэлэрин таһынан, улуус, өрөспүүбүлүкэ ыттар араас таһымнаах уопастыбаннай тэрээһиннэригэр, аахсыйаларга көхтөөхтүк кытталлар, мэлдьи инники күөҥгэ сылдьаллар. Аны бу күннэргэ үтүө холобуру көрдөрөн, улууспут тэрилтэлэриттэн биир бастагынан 100% хаһыакка суруйтардылар.

Ис дьыала уорганын үлэһиттэрэ "хаһыакка сурутааччы кэлэр" диэн отдел мунньахтыыр саалатын эрдэттэн бэлэмнээн, чып курдук, бука бары хаһыакка суруйтардылар. Бу сырыыга 1 сылга сурутан, үлэбит син үтүө түмүктээх эбит диэн улаханлык үөрдүбүт.

Оттон тус бэйэм хаһыаппыт тубустар-тупсан, дьон-сэргэ экирэтэ сылдьан ааҕар, наадалааҕын булар, мунаахсыйытын быһаартарар ис хоһоонноох, олох үрүн-хара өрүтүн хабар сытыы матырыйааллардаах, "Дьэ бу Чурапчыбыт хаһыата!" дэтэр гына ураты тыыннаах буолуон баҕарабын.

Күннэй сөбүлүүр идэтин сага таһымна таһаарда

Маарыкчаан ыччаттара. Одьулуунга эдэр ийэ
бэйэ дьыалатын арынан, үлэлиир

Марфа ПЕТРОВА

Одьулуун нэһилиэгэр өрөспүүбүлүкэтээҥи «Мой бизнес» киин көмөтүнэн «Студия «К»» профессиональной фотостудия аһыллан, тыа сириг дьонугар-сэргэтигэр сага өнгө тийимтиэ буолла.

Бу дьобус биисинэһин элбэх оҕо күн күбэй ийэтэ, Хангалас улууттан төрүттээх улууска биллэр Одьулуун нэһилиэгин биир чабылхай ыччата Күннэй Карпова 2023 сыллаахха социальнай хантыраак көмөтүнэн үлэлэтэн саҥалаабыта. Оччолорго сага сонун, сэргэх дьыаланы биһирин истэн, хаһаппытыгар сырдатан турабын. Ол кэмгэ Күннэй устуудуйатын олорор дьэтин иккис этээһигэр тэрийбит буоллабына, билигин киэн-куон, сырдык, сылаас туспа турар сага дьыбэ аста.

«Социальнай хантыраагы үс сылга биридэ түһэрсэххэ сөп. Ол иһин быйыл куонкурсука иккистээн кыттарга санаммытым да, дохуопунан хапсыбакка, туораабытым. Онно номнуо устуудуйам сага туутун саҥалаабыт этим. Мин сага аппаратураны ыларбар уонна устуудуйам иһинээбитин ситэрэн онорбор үпкэ наадыбытым. Оннук быыс-хайаҥас көрдүү сырыттаһына, улуустаагы социальнай харалта «Мой бизнес» киин анал байыаннай дьайы кыттылаахтарыгар уонна кинилэр дьэи кэргэттэригэр анал бырайыагын тэрийэрин туһунан эппиттэрэ. Оннук регионнаагы «СВОе дело 14» үөрэтэр бырайыак кыттылааҥа буолбутум. Уопсайа, 27 кыттааччы баара. Биэс күн устата туһааннаах исписэлиистэр кэлэн, бырайыагы, бизнес-былааны судургутук, сөпкө суруйарга үөрэппиттэрэ, көрдөрбүттэрэ. Сага билиитин

идиэйэлэритин сааһылаан, тигэн, бэлэмнээн, эспирдэр иннилэригэр көмүскээбиппит. Бастын биэс бырайыак 200, 100, 50 тыһ. суумалаах сэртификэттэринэн наараадаламмыттар. Мин өрөспүүбүлүкэ бастын бизнес наастаабынныкта-рыттан консультация ыларга сэртификэти туттум. Онон олус үөрбүтүм.

Бу үөрэтэр бырайыакка онорбут бизнес былааммын туттунан, улуус баһылыгар Степан Саргыдаевка киирэ сылдыбытым. «Дьобус бизнэһи сайыннары» бырагыраама чэрчитинэн 300 000 солк.

суумалаах көмөнү онорбуттара. Манны эбии, тийибэт 200 000 солк. суумабын «Мой бизнес» киин көмөлөспүтэ. Онон бу куонкурсука кыттан, биир улахан сыалым олоххо

киирдэ», - дьэи эдэр фотограф үөрэн, махтанан туран билиһиннэрдэ.

Күннэй устуудуйатыгар Чурапчыга «Харысхан» маһынан уһанар мастарыскайга 380 тыһ. суумаҥа циклограманы, ол аата, хаартыскаҥа түһэрэргэ, видеоҥа устарга манган өнгөөх анал конструкцияны сакаастаан онорторбут. Ону сэргэ Кытайтан анал уоту-күөһү, кыамталаах аппаратуралары уонна хаартысканы монтажтырга туһанаары, ноутбук сакаастаан ылбыт.

Хаартыскаҥа түһэригэ ыйга 5-тии сакааһы толорор. Онтон элбэх сакааһы ылар уустугун туһунан манньк кэпсиир: «Кэргэним Эдуард мобилизацияҥа түбөһэн, Анал байыаннай дьайыыга барбыта. Былырыын ытык иэһин төлүү сылдьан олохтон туораабыта. Оҕолорбут – кыралар. Улахан уолум – 3-с кылаас үөрэнээччитэ, онтон кэлэр уоллаах кыһым – уһуяан иитиллээччилэрэ. Кыһым Сулустаана сага балтараата буолла. Онон оскуола, уһуяан икки ардыгар күнүм аҥаара бүтэр». Кырдык да, тыа сиригэр дьэи-уот, оҕуруу түбүктээх үлэтигэр, сынналан бириэмэ да аттарынар ардыгар кыаллыбат буоллаҥа.

Сага устуудуйаҥа Чурапчыттан уонна Одьулуунтан номнуо баҥалаах дьон көхтөөхтүк суруйтаран, хаартыскаҥа түһэн бараллар. Күннэй бириддиһэн дьону, лааралары, оҕолору хаартыскаҥа түһэрэр, ону сэргэ бөлөһүнэн түһэн бараллар.

«Хаартыскаҥа түһэринэн күүскэ дьарыктаммытым 4 сыл буолла. Сылтан сыл араас куурустарга үөрэнэн сайдабын. Быйыл Дьоксуускайга биллэр фотограф устуудуйатыгар анал кууруһу ааспытым. Инники былааммын билиһиннэрдэххэ, бэчээт өнгөтүн сайыннарыахпын баҥарабын. Холобур, хаартыскаҥа түстүлэр – ону тута футболкаҥа бэчээттээн таһаарабын», - дьэи Күннэй баҥа санаатын үллэһиннэ.

Эдэр фотограф өнгөтүн сыаната – удамыр. Биир чаас түһэри – 2000 солк. Оттон 6 киһиэхэ дьэи – 4000 солк. Биэс киһиэхэ дьэи кэлэктибинэн түһүү – 3500 солк. Мантан элбэх буоллаһтарына, хас биирдии киһиэхэ 300 солк. эбии төлөнөр. Устуудуйаҥа тиэмэлэринэн наарадаммыт фотозоналар бааллар. Сага дьыл чугаһаатар-чугаһаан эрэринэн, Күннэй ол тиэмэҥэ идиэйэлэри хомуйан, бу күннэргэ толкуйдуу сылдьар.

Ити курдук, социальнай бырагыраамалар үлэлээн, эдэр ыаллар бэйэ дьыалатын тэринэллэригэр, эбии дохуоттаналларыгар тирэх буолаллар. Улууспут кэскиллээх ыччатыгар, эдэр ийэҥэ Күннэй Карповаҥа айымнылаах үлэтигэр ситиһиилэри баҥарабыт. Саҥалаабыт дьыалата кэскиллээхтик сайдан, кэнгээн истин.

Николаев ааҕыыларын форумугар кытынныбыт

Алтынньы 1-3 күннэригэр Хангалас улуһун Чапаево сэлэһиннэтигэр III-с өрөспүүбүлүкэтээҥи Николаев форума үрдүк таһымна буолан ааста.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин маннайгы бэрэсидьиэн М.Е. Николаев аатын үйэтигэр, кини философиятын норуокка тиэрдэр, тарҕатар сыаллаах форум эдэр ыччаты түмтэ, дойду сайдарын туһугар сага хайысхалары булар ньымалары саҥа. Манны өрөспүүбүлүкэ 22 оройуонуттан 80-тан тахса киһи кытта кэлбит. Чурапчы улууттан сүүмэрдиир түһүмэхтэри ааһан, биэс ыччат кытынна. Олортон мин форумна Саха Өрөспүүбүлүкэтин маннайгы бэрэсидьиэн М.Е. Николаев оскуолаларын ситимин аатыттан кытынным.

Бу форумна үс сүрүн былаһаакка үлэлээтэ: муниципалитеттарга инвестиция, тыа хаһаайыстыбатын сайыннары уонна туризм эйгэтэ. Саха сириг экономика сайдарын туһугар сытыы боппуруостар турдулар, дьобун этиилэр киридилэр. Форумна өрөспүүбүлүкэбит киэн туттар дьон – Арасыйыа сенатора Егор Борисов, Ил Түмэн бэрэссэдээтэлэ Алексей Еремеев, СӨ Бырабыыталыстыбатын бэрэссэдээтэлин солбуйааччы Георгий Степанов, РФ Судаарыстыбаннай Думатын дьокутаата Галина Данчикова о.д.а. кэлэн, аһаҥас кэпсэтиилэр ытылыһыннар. Бу барыта – эдэр ыччакка туһайыллар, кэлэр кэнчээри сайдылаах, киэн толкуйдаах буоларыгар туһайыллыбыт сорултар.

Үс күн устата былаһааккаларынан көдүүстээхтик үлэлээтибит, бырайыак суруйдулут. Бэйэм «Бастын публикация» күрэх кыайылаабынан тахсан, Михаил Николаев хаалларбыт тус кэллиэксийэтиттэн дьобун кинигэһэн наараадаланым. Ону сэргэ СӨ Урбаан, аты-эргиз уонна туризм министириг солбуйааччы Мария Карповаттан бэлэх тутан, өссө бүк долгуйдум, астынным.

Форум сонун идиэйэлэри биэрдэ, туруоруллар сытыы боппуруостары быһаарарга, аргументнары буларга үөрэттэ. Түргэн, ол эрээри дириг толкуй, санаа сааһыланыта, тус санааны тиэрдии – барыта астык, дьобун этэ. Онон форумна кытты – бэйэтэ ситиһии. СӨ бастакы бэрэсидьиэн М.Е.Николаев оскуолаларын ситимигэр махталбын тиэрдэбин.

Оксана Данилова,
С.К. Макаров аатынан Чурапчы гимназиятын
дириэктэри иитэр үлэҥэ солбуйааччы.

Норуот тылынан уус-уран айымньытыгар уһуяаччы

Интервью. Улууспут ураты суоллаах-иистээх оһуохай этээччитин Валентина Дьячковскаяны көрсөн кэпсэтиим

Оһуохай тылын этээччи хомойоххоонунан тулалыыр эйгэтин, дойдубут дыикти айылбатын хоһуйан, кэрэ, чөллөркөй куолаһынан ыллаан-туойан бардабына, ол дорҕоонугар абылатан, үгкүүтүн тэтимигэр уйдаран, кини түһүлгэтигэр киирэн, тэҥгэ үгкүүлэһэн, ыллаһан санаабын күүһүрдэбин, эттиин-хааннын чэбдигирэбин.

Биһиги улууспутугар ураты суоллаах-иистээх оһуохай этээччинэн **Валентина Ивановна Дьячковская** буолар. Кини – СӨ үөрэҕириитин туйгуна, “СӨ норуот уус-уран айымньытын сайыннарыга кылаатын иһин” бочуоттаах бэлиэ хаһаайына. Бу күһүн Тааттага ытыллыбыт улахан оһуохай күрээр кини “Кылаан бириһи” ылбыта уонна киниэхэ “СӨ оһуохайын үтүөлээх этээччитэ” диэн бочуоттаах аат иҕэриллибитэ.

●●● **Валентина Ивановна, Саха киһитин сиринэн, кэпсэтиибитин “Кимтэн кииннээххиний, хантан хааннааххыный?” диэн билсиһииттэн саҕалыаха.**

●●● Мин – Кытаанах нэһилиэгиттэн төрүттээхпин. Аҕам Иван Петрович Собакин – Кытаанахтан төрүттээх, Сабаакыттар хааннара, сүрдээх элбэх халын уус аймах, кудуһунньуктар да, суруйааччылар да бааллар. Аҕам биһигэ төрөөбүт элбэхтэр этэ. Кини үһс уолунан төрөөбүтэ, сэттэ кылаас үөрэхтээх. Исполком бэрэссэдээтлинэн үлэли сылдыбыта, биригэдьириинэн, управлениһаһынан үлэлээбитэ. Япония сэриитин кыттылааҕа. Биһиги кыра эрдэппитинэ, олохтон барбыта. Ийэм Валбаара Илларионовна Харайбатова – Хатылыттан төрүттээх. Ийэтэ Болтоно Сэдээлиһэптер кыыстара, аҕата Хатылы Харайбаговтар. Биһигэ төрөөбүт – үһүөлэр. Хоту көһөрүллүүгэ Кэбээйигэ сылдьыбыта. Ийэм ийэтэ үс саастааҕар өлбүт. Ийэтин биһигэ төрөөбүт убайа Уус Маайаҕа олорбута, оскуола дириэктэрэ этэ. Кини ийэбин ыныран ылан үөрэттэрэ сатаабыт. Сут-кураан кэмнэригэр аҕата соҕотох кыһын ыппатах, көнүллээбэтэх. Наар дьыссаакка нээнкэнэн үлэлээбитэ. Ийэм эбэтэ 100 сааһын туолан баран өлбүтэ. Кини саха тылын сүмэтин, сүөгэйин илдьэ сылдьар сүрдээх хомойуу уус-уран тыллаах кырдыаҕас эбит. Кинини ийэм саха остуоруйатын элбэҕи билэр, номохтору, үһүээннэри элбэҕи кэпсир этэ дириэ. Ийэм бэйэтэ эмиэ уус-уран тыллаах, сүрдээҕин чабырҕаҕы билэрэ, чабырҕахтыыр уонна оһуохайдыыр этэ.

●●● **Эн бэйэҥ ырыаны-тойугу кытта алтыһың хайдах саҕаламмытай?**

●●● Мин дьыссаат саҕаттан ыллыбын, оскуолаҕа сылдьан ыллыыр уонна наар үгкүүлүүр этим. Оскуолаҕа сылдьан, өссө кыра кылаастарга үгкүү куруһуогун ытан турардаахпын. Оччолорго оскуолаҕа Воля Игнатьева, Люба Собакина диэн кыргыттар байаан доҕуһуолунан оҕолору ыллаталлар этэ. Онтон ырыа уруогар Христина Николаевна Попова үөрэппитэ. Аҕабыт 1974 сыллаахха Арыылаахха биригэдьириинэн ананан барбыта. Онон биһиги Арыылаах оскуолатыгар үөрэмиппит. Мин 4-с кылааска үөрэнэrim. Оччолорго оскуолаларга бэстибээллэр ытыллар этилэрэ. Фольклор нүөмэрэ хайаан да баар буолуохтаах буолара буолуо. Оскуола дириэктэрэ Михаил Петрович Макаров миһигин онно тойуктатан турар. Мин аан бастаан тойук диэни онно туойбутум. Михаил Петрович быластыыҥканы холбоон Сэргэй Зверев – Кыыл уола “Улуу Ленины уруйдуубун” тойугун иһитиннэрибитэ. “Дьэ, манньык туойаҕын”, - диэбитэ уонна тойук тылын биэрбитэ. Мин ону наһаа өйдүүбүн. Михаил Петрович аан бастаан миһигин тойукка интэриэспин тарпыта диэн ааҕабын. Аан бастаан тойугу кытта билсиһим итинник саҕаламмыта. Биһир сыл Арыылаахха үөрэнэн баран, аҕабыт ыалдьан Кытаанахха төттөрү кэлбиппит. Оскуоланы Кытаанахха бүтэрбитим.

●●● **Оскуоланы бүтэрэн баран, ханнык идэни талан, ханна үөрэнэ бардың?**

●●● Оскуола кэнниттэн, оҕо оҕо курдук, Дьокуускайдааҕы култуурунай-сырдатар училищеҕа үөрэх туттарса барбытым. Онно мунан-тэнэн сатаан туттарсыбатаҕым. Дойдубар төннөн кэлэн, үс сыл ыаннык-сыттаабытым. Онтон Томскай куоракка бэлэмнэни кууруһун ааһан, архитектурнай-туу университетигар кирибитим. Үөрэнэ сылдьан, “миэҥэ буолбатах эбит” диэн быраҕан, төннөн кэлбитим уонна сайын

култуурунай-сырдатар училищеҕа режиссер үөрэҕэр туттарсан кирибитим. Эдьийим Анна Петровна Захарова манна Чурапчыга култуураҕа үлэлиир этэ. Үөрэххэ туттарса барарбар кини: “Култуура үөрэҕэр барар буоллаххына, режиссер идэтигэр туттарыс. Онно кири-дэххинэ, барытын сатыыҕын. Үгкүүгэ дуу, ырыаҕа дуу бардаххына, сценарийы да тугу да суруйбат киһи буолаҕын. Кулуупка маассабай дьаһаллары ытар режиссер идэтэ – саамай наадалаах”, - диэн сүбэлээбитэ. Ол иһин эдьийим сүбэтин ылынан, онно туттарсан кирибитим уонна төрүт кэмсиммэппин. Үөрэх туттарса кирибиппэр, эксээмэн туттарар буоллахпыт. Онно “тойуктуур оҕолору олох тутта ылаллар үһү” диэбиттэрэ. Дьэ, онно төрдүс кылааска үөрэппит “Улуу Ленины уруйдуубут” диэн тойугум өйбөр, төбөбөр түһэн кэллэ. Оччолорго оҕолор төрүт туойбаттар эбит этэ. Ол тойугу туойан, Иван Иванович Бурцев диэн биллэр режиссер “Бу кыһы ылабыт” диэн этэн, төһө да атын эксээмэннэри ортогу туттардарбын, талааным 10 баал буолан, үөрэххэ кирибитим.

●●● **Талбыт идэбинэн таһаарылаах үлэ, оһуохайга бастакы хардыларың, ситиһилэриң туһунан кэпсиэн дуо?**

●●● 1988 сыллаахха үөрэхпин бүтэрэн, Горнай улууһугар Магараска үлэли барбытым. Онно бастаан, уус-уран салайааччынан, онтон кулууп дириэктэринэн 7 сыл үлэлээбитим. 1995-2001 сылларга Магарас орто оскуолатыгар национальнай култуура учууталынан үлэлээбитим. Саха судаарыстыбаннай университетыгар үөрэнэн, культуролог идэтин баһылаабытым.

Дойдубар Чурапчыга 2001 сыллаахха кэлбитим. Болтоно орто оскуолатыгар хореограф суох буолан, хореографынан ылбыттара, оскуолаҕа сылдьан үгкүүлүүр буолан кирибитим. Онтон 2003 сыллаахха оскуолаҕа дириэктэри иитэр үлэҕэ солбуйааччынан анаабыттара. Оччолорго оһуохай, тойук күрөстэрэ ытыллаллар этэ. Куонкурустарга, бэстибээллэргэ тойуар этим. Ол курдук, 2003 сыллаахха аан бастаан тойукка кыттан, Кылаан кыайылаах буолбутум. Онтон оһуохайга көннөрү истэбин, уопсай кытыһабын эрэ, улаханньык таһаарбат этим. 2017 сылга биһир дойдулаахпыт, саха бастакы лингвист учуонайа Семен Андреевич Новгородов үбүлүйдээх сыла этэ. Ол сайын лаабырга үлэли сырыттаахпына, Валерий Петрович, Мария Андреевна Герасимовтар эрийдилэр:

“Ыһаахха оһуохай күөн күрэхтэригэр олох кытын, Чурапчы матыыбынан оһуохайы эн билэбин”, -- диэн сүбэлээн кытытыбытым. Ол иннинэ күрөстэргэ, бэстибээллэргэ бүлүүлүү оһуохай таһаарарым. Чурапчылыы оһуохайы көннөрү истэр эрэ этим. Оччолорго Болтоно оскуолатыгар Матрена Ивановна Монастырева сүрдээх үчүгэйдик оҕолору чабырҕаха, тойукка, үгэни толорууга уонна оһуохайы чурапчылыы матыыбынан таһаарыга дьарыктыра, үөрэтэрэ. Киниттэн истэр буоллаҕым уонна куоластарын хайдах таһааран уһатары, манньык гынын диэн сүбэлээн биэрэrim, хаамытыгар эмиэ көмөлөһөрүм. Ол ыһаахха улахан дьон ортотугар оһуохай күөн күрэхтэригэр кыттан, “Кылаан кыайылаах” буолуохпуттан ыла, Чурапчы оһуохайын тарҕатыга, матыыбы тутта сылдьыга бэйэбэр эппиэтинэс үөскээбитэ. Онтон ыла, дьэ, Олонхо ыһаахтарыгар кыттан, оһуохай таһаараччы буолбутум, ол иннинэ наар чабырҕабынан, тойугунан кыттар этим.

Оһуохайга ситиһилэрибин кыратык сэгэтэн кэпсиир буоллаха, аан бастаан, 2018 сыллаахха Алданга ытыллыбыт Олонхо ыһааҕар кытта барбыппыт. Онно финалга кирибитим уонна анал аат ылбытым. Элбэх оһуохайдыт кыттыбыта, үгүстэрэ бүлүүлүү этэллэрэ. Мин Чурапчылыы эттэбим дии уонна хайдах эрэ финалга кирибэтим буолуо дии санаабытым. Ол сырыттаахпына, салайааччыбыт Валерий Петрович эрийэн: “Финалга киридин”, -- диэн этэн, үөрүү да, долгуйуу да буоллубут. Финалга тутта хоһуйууга тиэмэ биэрэллэр. Онтон син тойук туойар буолан, оҕолору үөрэтэр киһи быһыытынан, хоһуйа үөрүйэх буоллаҕым. Бу Олонхо ыһааҕар анал аат ылбыппыт улахан ситиһии этэ. Тоҕо диэтэххэ, наар бүлүү эгээр улуустар кыайылаах тахсаллара, анал аакка тиксэллэрэ. Оттон Намга Олонхо ыһааҕар эмиэ түөлбө оһуохайынан үһүс миэстэ буолбутум. Үөһэ Бүлүүгэ анал аакка тиксибитим, Өймөкөөннө үһүс миэстэни ылбытым. Оттон быйыл түөлбө оһуохайынан Нерюнгрига кыайылаах буоллум.

Билигин сүрүннээн, чабырҕахха үлэлиибин. Оҕо өйүн, тылын баайын, дьобурун уһуннарыгар чабырҕах улахан оруолу оонньуур. Ол иһин оскуола алын кылаас оҕолорун чабырҕахха уһуйабын. Оскуолаҕа иитэр үлэҕэ үлэлээн бүтэн, 2018 сыллаахха Болтоноҕо кулуупка дириэктэринэн үлэли кирибитим. 2020 сыллаахха С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолаты көрдөһөн: “Фольклорга уһуйар киһибит суох, бука

баһаалыста кэлэн үлэлиэн дуо, оҕолору үөрэтиэн дуо”, -- диэн ыныран ылбыттара. Чабырҕахха уонна норуот ырыатыгар оҕолору уһуйааччы быһыытынан кэлбитим. Бу оскуолаҕа үчүгэйэ диэн – эрдэттэн оҕолор оһуохайдыллар, ол иһин Чурапчылыы оһуохай матыыбынан биридиэлээн таһаарар оҕолору дьарыктыыбын. Элбэх киһи “Чурапчы оһуохайын таһааран ыт эрэ” диэн көрдөһөллөр, ону матыыптарын быһааран ытабын. Онон арааһа, оҕолор да, улахан да дьон, үгүс киһи туһаннаҕа буолуо.

●●● **Оһуохай инники кэскилин туохха көрөбүн, оһуохайы тарҕатыга тус бэйэҥ санааларын.**

●●● Оһуохай түмсүүтэ үлэлиирэ үчүгэй. Быйыл сүрдээх ситимнээхтик үлэлээтибит. Ол гынан баран, биһиэхэ этэр, оһуохай таһаарар эдэр ыччаппыт аҕыйах. Атын улуустары көрөбүн – бары түөлбөнэн, кынаттаах үчүгэй баҕайытык сылдьаллар. Мин эр киһи, уол оҕо оһуохайга кыттыһан, үгкүү тылын этэригэр, таһаарарыгар үлэлэһиэхпин баҕарабын.

Быйыл Давид Андреев үчүгэй баҕайытык саҕалаата, элбэх дьон сэнээриитин ылла. Олонхо ыһааҕар үһүс миэстэ буолбута бу – улахан ситиһии. Онно өссө кынаттаһар уолаттардааҕа эбитэ буоллар, өссө үчүгэй буолуо этэ – кыната суох оһуохайдыт суох. Биһиги эр дьон оһуохайа диэн туспа күрэх ытан, эр дьон оһуохайдыттары көрдүөхтээхпит. Оскуола саастаах уол оҕо, эдэр ыччат уол уонна саастаах киһи. Оччо-дуна, биһиги эр дьон этиитин булан ылыахпыт этэ. Манньык күрэхтэргэ нэһиликтэр сатаа да, сатаама – ыллыыр дьоннорун, уолаттарын оһуохайга кытыннарыахтара буоллаҕа. Дьахтар киһи хаһан баҕарар оһуохай таһаарыаҕа. Эр киһи бу көрүҥнэ олох сыстыган наада, эр киһи оһуохайа диэн олох атын, тыһа, тэтимэ да ураты. Биһиги оһуохай таһаарар эр дьоммутугар Сэмэн Сэмэнэ-бис Морфоновка да, Давид Андреев да, Хоохон Адаарыс Уолугар да тирэх буолар, кынат буолар эр дьон наадалар. Оччо-дуна, дьэ, Чурапчы тыһа онно биллиэ этэ, бэйэбит матыыптын илдьэ сылдьар “Чурапчы оһуохай этэр эр дьон” диэн буолуо этэ.

●●● **Валентина Ивановна, кэрэхсэбиллээх кэпсэниң иһин махтанабын. Айар үлэҕэр үрдүктэн үрдүк ситиһилэри баҕарабын.**

Кэпсэттэ Наталья Захарова, хаһыат уопастыбаннай кэрэспэдьиэнэ.

Буойун. Учуутал. Салайааччы.

Улуу Кыайыы 80 сыла. Аҕа дойду сэриитин кыттыылааҕа, таайым Василий Литкин туһунан сырдатабын

Аҕа дойду сэриитин I группалаах инбэлиитэ, Аҕа дойду сэриитин I истиэпэннээх уордьан, “Бойобуой үтүөлэрин иһин”, “Варшаваны босхолоһун иһин”, “Берлини ылыы иһин” бойобуой мэтээллэр кавалердара, РСФСР норуот үөрэ-бириитин туйгуна, РСФСР тыа хаһаайыстыбатын туйгуна, Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуот хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ – таайым, Василий Сергеевич Литкин этинньи 19 күнүгэр төрөөбүтэ 105 сыла туолар.

Дьара аҕатын уһуттан төрүттээх Литкиннар былыр-былыргыттан Алаҕар нэһилиэгин хотугулуу-илин алаастарынан төрөөн-ууһаан тэнийэн олоһулар.

Таайым 1920с. Кыаттама алааска төрөөбүтэ. Аҕата Сэргей Иннокентьевич Литкин – ийэм бииргэ төрөөбүт улахан убайа. Кинилэр бииргэ төрөөбүт тохсуолар этэ, ийэм – саамай кыралара. Литкиннар – өбүгэ саҕаттан, бэйэ-бэйэни өйөһөн-өйдөһөн олоһулар дьон. Ол сиринэн, таайым үөрэхтээх үлэһит буолан, барыбытын харыстыы, арангаччылыы сылдьыбыта. Төрөппүттэригэр соҕотох оҕо этэ – балта Мотя балтараа сааһыгар ыалдьан өлөөхтөөбүт.

Таайыт өйүнэн-санаатынан, көстөр дьүһүнүнэн кэрэ киһи этэ. Санаспыт Ирина Степановна Кононова Чурапчы оройуонугар Кытаанах нэһилиэгэр төрөөбүтэ. Саҕаһым Кытаанах начаалынай оскуолатын бүтэрэн баран, 1939 сыллаахха тохсунньуга, Чурапчы райкомолун техэскирэтээринэн быыбарданан, үлэли кирибит. 1940 сыллаахха Чурапчы прокуратуратын сэкирэтээринэн, 1941 сылтан Чурапчы Сэбиэтин сэкирэтээринэн, бэрэссэдээтэлинэн, сэрии кэнниттэн нолуогабай аҕынан үлэлээбитэ. Таайым 1938 сыллаахха Чурапчы педтехникумугар үөрэнэ кириэр, оччолорго саҕаһым райкомолга үлэлиир эбит. Таайым техникум комсомольскай бюротун чилиэнэ буолан, үгүстүк комсомоллар мунньахтарыгар, түмсүүлэргэ сылдьар, оччолортон уопсастыбаннай үлэҕэ олус көхтөөҕө. Онно билсэн, сөбүлэһэн, 1942 сыл олунньу 3 күнүгэр саахсаланан ыал буолбуттар.

Салгыы училищени бүтэрэн, Аммаҕа Өһнүөс сэттэ кылаастаах оскуолатыгар учууталлыы барар. Ол үлэли олоһон, фронтка ыҥырыллар. Эдьийдэрбит кэпсиир буолаллара: “Соҕотох уоллара Баһылай Аҕа Дойду сэриитигэр барарыгар, аҕалаах ийэтэ этэнгэ тыыннаах кэлэрин билбит курдук, биир харах уутун тохпокко, ханна эрэ үлэли барар курдук, холкутук, сымнаҕастык алҕаан

атаарбытара. Ол алгыс тийэн, этэнгэ тыыннаах эргиллэн кэлэн, соҕотох бэйэтэ биэс уолланан, Литкиннары тэниппитэ», - диэн астынан кэпсиилэрэ.

1942 с. уот буурҕаны ортотунан кырдык иһин кыргыһыы унньуктаах суола саҕаламмыт. Икки ый үөрэнэн, младшай хамандыырдар куурустарын бүтэрбит. 1943 с. ахсынньы бүтүүтэ, 306-с гвардейскай дивизия иккис артиллерийскай полкатыгар пулеметнай отделение хамандырынан ананан, Харьков туһаайытыгар барар. Харьков куораты фашистартан босхолуур улахан кыргыһыыга кыттыбыта. 3-с Украина фронун чаастарын састаабыгар кириэн, Николаев куоракка диэри өстөөхү үүрсүбүтүн, Дергачи дэриэбинэ иһин өстөөхү утары алта күннээх кыргыһыыны саамай умнулубат түгэннэринэн ааҕара. Бу кыргыһыыга ыараханлык бааһыран, госпитальга кирибит. Онтон 1944 с. сайыныгар Белоруссияны босхолуур кыргыһыыларга кыттыбыта. Гомель куорат таһыгар иккиһин бааһыгар. Эмтэнэн үтүөрэн баран, Варшаваны босхолоһунна кыттыбыта. Муус устар 30 күнүгэр Берлин туһаайытынан үсүнүн бааһыгар, госпитальга сытан эмтэнэн баран, 1946 с. дойдутугар эргиллэн кэлбитэ.

Ийэ дойдуну көмүскүүр сэриигэ сылдьан, 12 бойобуой мэтээллэринэн, Аҕа дойду сэриитин 1-кы истиэпэннээх уордьанынан наҕараадаламмыт. Кэлэрин кытта, ахтылҕаннаах үлэтигэр – Алаҕар оскуолатыгар учууталынан аныыллар.

1958 с. Калинин аатынан бөдөҥсүйбүт колхуос бэрэссэдээтэлинэн ананар. Үлэтин сир оноруутугтан саҕалаабыт.

Киһи сатаан хаампатах хойуу дулҕалаах, үгүс сыраны-сылбаны ылбыт, хотуурунан нэһилэ оттонор Хандайыкы, Баҕах, Туйма үрэхтэр дулҕаларын түөрт-биэс сыл иһигэр биир да суох гына солотор. Онно бурдук ыһан, бэртээхэй бааһыналары онорбутарын оччотообу дьон астынан кэпсииллэрэ. Олоһун 15 сылтан ордук кэммин тыа хаһаайыстыбатын үлэтин кытта ситимнээбитэ уонна ити олус ыарахан, эриирдээх эйгэҕэ таһаарылаахтык үлэлээбитэ.

Оччолорго колхуос үрдүнэн массыына, тыраахтар да аҕыйах, механизатор да суох этэ. Ол, биллэн турар, үлэни атахтыыра чуолкай. Ол иһин, улахан болҕомтотун ыччат тизиньикэни баһылааһыныгар уурбута. Мизэстэтигэр механизатордар куурустарын аһан, атын сирдэргэ үөрэххэ ыһан. 1960-1970 сс. колхуоска үгүс эдэр тыраахтарыстар, суоппардар уһуулан тахсыбыттар, колхуос үлэтин чэпчэтиигэ төһүү күүс буолбуттара.

Бииргэ алтыспыт дьоно суруйан хаалларбыт ахтыыларыттан: Е.М. Макарова, оччотообу зоотехник: «Василий Сергеевич саҕаны, бастыҥы олоххо киллэриигэ үгүс үлэни ыһпыта. Ол курдук, оройуонна бастакынан толору механизацияламмыт 200 төбө ыанньык кириэр хотону тутуллубута. Манна сүөһү ноһуомун ыраастааһын, уулатыы, отун киллэри, ыаһын тизиньикэ күүһүнэн ытыллар буолбута. Кини колхуоһа хайдах сайдыахтааһын чуолкайдык билэрэ, ону олоххо киллэриигэ дьаныһан туран, утуйар уутун умнан үлэлиирэ. Дьон үлэтин кэмигэр сыаналыыра. Ол курдук, В.Ф. Слепцов үрдүк ыамы сити-

һэн, VIII-с пятилетка түмүгүнэн Үлэ Кыһыл Знамя уордьанынан наҕараадаламмыта. Бастыҥ ыанньыксыт Д.С. Попова Үрдүкү сэбиэт дьокутаата буолбута. Герой ийэлэргэ, кырдыаҕастарга босхо дьиэлэр тутуллубуттара. Мин 1965 с. Үрдүкү сэбиэт дьокутаатынан талыллыбытым, онон киниэхэ махталым улахан”.

М.Е.Пермяков, Чурапчы улуһун Бочуоттаах гржданина: «В.С.Литкин “Эрилик Эристин”, “Карл Маркс” колхуостарга 15 сыл сирэй уонна солбуйар бэрэссэдээтэлинэн үлэлээбитэ. Оройуонна колхуоһу саамай уһуннук салайбыт бэрэссэдээтэллэртэн биридэстэрэ. Кини үлэлиир кэмигэр аныгылыы тииптээх механизированнай хотоннор, сайылыктар, кулууптар, оскуола, дьыссаат тутулан үлэҕэ кирибиттэрэ. Чыаппара бөһүөлэгин тупсарыыга оройуонна ыҥырыы таһааран, үлэ-хамнас бөҕө барбыта. Кэлин оройуон киинигэр көһөн кириэн, оройуон биир бөдөҥ тэрилтэтин – тыа хаһаайыстыбатын үлэһиттэрин идэлээх сойуустарын бэрэссэдээтэлинэн таһаарылаахтык үлэлээбитэ”.

В.Д.Слепцов, хоту көһөрүллүү кыттыылааҕа: «Нэһилиэк сэбиэтин исполкомун бэрэссэдээтэлинэн үлэлиир кэмигэр элбэх социальнай – култуурунай, дьон олоһор, үлэлиир дьиэлэрэ-уоттара тутулан барбыттар. Сүөһү иитиитигэр хотоннор тутуллубуттара. Урут колхуос сүөһүтэ алаастарынан, элбэх сирдэринэн 20-ттэн тахса хаарбах хотоннорго көрүллэр эбит буоллахтарына, сүөһүнү улаатыннарлыытыт түөрт учаастагынан: Толоон, Лэбийэ, Лампаарыкы, Чыаппара эргин түмүттэрэ. Г.Ф. Егоров бырайыагынан улахан хотоннор тутуллубуттара. Ол тутууларга үбүлээһини, өрөспүүбүлүкэ туруорсууну Василий Сергеевич кыайа тутара. Бүтэн үлэҕэ кирибит тутуу ахсын профсоюз харчы утара, онон колхуоска дохуот кириэрэ, сатабыллаах салайааччы дэ, кини этэ”.

П.Н. Решетников, Россия тыа хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ: «Учууталым Василий Сергеевич биһиэхэ саха тылын, литературатын умсугуйан туран үөрэтэрэ. Онно аан маннай, Алтан

Сарын туһунан истибиппин өйдөөн хаалбыппын. Сэриигэ сылдьыбытын, хайдах сэриилэспитин туһунан олох кэпсээбэт этэ. Оскуолаҕа дириэктэрдээн, завучтаан, Алаҕар оскуолатын түөрт кылаас-тан сэттэ кылаас-таах онгорон, 1958с. саҕа оскуола туутун туруорсан, ситэрсэн баран, уустук үлэлээх тыа хаһаайыстыбатыгар ананан барбыта”.

Таайым, үлэттэн уурайан да баран, мэлдьи олох, үлэ үөһүгэр сылдьыбыта. “Саҕа олохтон” саҕалаан, өрөспүүбүлүкэ хаһыаттарыгар ыстатыйа бөҕө суруйара. Дойдутун дьонун сэргэтин үгүстүк сырдаппыта, үйэтиппитэ, муспут архыбын уолаттара кичэллээхтик уура сылдьаллар. Таайым сааһыран баран, куоракка көһөн кирибитэ. Биһиги куоракка кирирдэхпитинэ, хайаан да сылдьан, кэпсэтэн, сэлэргэһэн ааһарбыт. Улуус сонунун барытын билэ-көрө, сэргии олоһор буолара. Кини баар буолан, Литкиннар аймах төрүүчүлэрин онгорон хаалларбыта, кэлэр көлүөнэҕэ туһалыа турдаҕа. Ийэлэрэ эрдэ олохтон баран, таайым биэс уолугар ийэлэрин суохтаппакка, “Аҕа” диэн сүдү ааты чизэ-тээхтик толорбута. Төрөппүт дьоло – ыччаттарыгар. Уолаттар өбүгэлэрин аатын ааттатан, удьуор утумун тэниттэллэр, аны билигин сиэннэрэ, хос сиэннэрэ олоһу салгыыллар.

Екатерина Егорова.

Сыннааланга

СҮҮЙҮҮ

Ол сайын ыһааха латарыайаҕа "икки ньирэй оонньоно" диэн сурах кэлбитэ. Мээнэ ньирэйдэр буолбатахтар – соҕурууттан кэлбит үттээх ынахтар оҕолоро. Аҕам ол ньирэйи сүүйээри, күнү быһа биһиги күрүөбүт иһинэн, буҕаалтыр кыыс ийэтин аахтан дызэтигэр барарын кэтэспитэ.

Букатын киһэ оронугар сыппытын кэннэ, ааһан эрэрин көрөн, ынгырдым. Латарыайа билиэтин талы буолла. Аҕам оронугар олонор эрэ: "Биир билиэти ылабын", – диэтэ. "Итиччэ кэтэһэн баран бири эрэ ылар эбит дуу" диэн соһуйдум. Кыыс билиэтэрин илиитигэр веер курдук тэниттэ. "Дьэ, тал" диэн буолла. Талааччыбыт тарбаһын төбөтүгэр силлээбитэ буолан баран: "Торбос кээл!" – диэн саҕалаах биир билиэти ойутан таһаарда. Күлүү-үөрүү буолан, билиэтин кичэллээхтик оронун аттыгар турар остуолун тардарыгар укта. Уонна дьэ, астынан, утуйардыы улаҕа хайыһан сытта.

Ыһаах сарсыарда былыттаах соҕус куйаас күн үүннэ. Оччолорго ыһаах дэриэбинэ иһигэр быһааакаҕа буолар этэ. Тула чэчиринэн симэммит ыһаах түһүлгэтигэр дьон-сэргэ толору тоҕуруйбут. Ыһаах үөрүүлээх аһыллытын кэнниттэн, салгыы төбүрөөннээн олонор аһылык буолла. Аһаан бүтээппитин кытта, ардах кэлэн түстэ. Сыйыа этингэнэн, намыраан ыла-ыла түһэн, күрэхтэһии сүгүн ыытыллыбата. Онон сүүйүүлээх латарыайабыт, кэнсиэр кулуупка буолар үһү диэн буолла. Киһэнэн ардах аста быһыытынан, былыт быһыынан күн тыкта. Мин оҕобунаан дызэбитигэр бардыбыт.

Дьизбэр олонор, кэлэ-бара, түннүгү маньыбын — дьонум кулууптан кэлэллэрин кэтэһэбин. Киһэрэн барда. Арай биир түгэнгэ түннүгүнэн көрбүтүм – аҕам ыалларбыт Поповтар күрүөлэрин ааныгар ньирэйи быатыттан тардыалыы турар эбит. Кэргэним ньирэйи кэнниттэн үтэр. Адьас күүстэринэн сыралаһан аҕалбыттара көстөр. Дэлби тириппиттэр, үөрбүттэр. Күө-дьаа кэпсэтэллэр. Ону көрөөт, "аҕам ньирэй сүүйбүт" диэн үөрэ түстүм!

"Сүүйүүлэрин" тизргэн иһинэн соһон кэриэтэ, хотонго илдьэн баайа бардылар. Дьизбэ кириэн остуолга олонор кэпсэтии буолла. Кулуупка киһи бөҕө үһү. Кэнсиэр быһыыгар латарыайа оонньоопуттар. Латарыайа бүтүтэ биридэ 2 ньирэй оонньононор буолбут. Бастагы ньирэйи эдэр уол сүүйбүт. Иккис ньирэй нүөмэрин этээтэрин кытта, аҕам үөрүүтүтэн хаһытаат, ойон турбут уонна сыана диэки сүүрбүт.

Дьон кулууптан тахсыбыттара – ньирэйдэр массыына кузовын үрдүгэр баалан тураллар эбит. Ньирэй талыта буолбут. Сүүйүүлээх уол ойон тахсан биир модьууна суоҕу талбыт. Көтөҕөн түһэрэн, сиэтэн илдьэ барбыт. Биһиги дьоммут хаалбыт ньирэйдэрин соһо былаан үүрэн кэлбиттэр.

Хотонго тахсан ньирэйбитин көрүү буолла: сүүһэ, моонньо модьууннаах, ырыган, ол да буоллар, тэтиэнэх бөҕө. Дьиз кэргэн сүбэтинэн "Сүүйүү" диэн ааттанна. Аҕам ньирэйигэр балык арыытын ньуосканан иһэрдэр уонна балык ыһаарыламмыт арыытыгар күл буллуйан, маас онгорон модьуунун сотор. Эбии аһатар, килиэп сиэтэр.

Ньирэйбит, сүөһү төрдө буолан, улаатан сымнаһас, үһүн эмиийдэрдээх, үттээх ынах буолбута. Сүүйүү улаатан, тингэһэ эрдэбинэ, аҕабыт өлбүтэ. Уулаах тингэһэни убайбар анаабыт этэ. Көрөр киһи суох буолан, эдьийбитин Дуунньаны көрдөһөн, чугас дэриэбинэҕэ таһааран көрдөрөр буолбуппут. Баттаамалаах мааны ынах буолан, икки хас сүл бэркэ кыстаабыта. Аҕыах сүл ааспытын кэнниттэн, убайым ынахпытын биһиэхэ ииттэрэ биэрбитэ.

Саҕа дьизбэ кирибиппит. Сүөһүлэрбитин иитээри, убайбын кытта кыттыгас хотон туттан, оттоон, кыбыыбытын биир гына «Великая стена» диэн ааттыыр үһүн синньигэс оту кэбиспибит. Сүөһүлээх буолан, ырыынак ыар тыынын улаханник билбэтэхпит. Билэр дьоммутугар, ыалларбытыгар үт атыылаан, килиэптэнэн олобуппут. Элбээбитэ – үс ынахтана сылдыбыппыт. Эт-үт кэмбинээтигэр үүппүтүн туттарар этибит.

Кэлин сүүйүүбүт атабынан дуу, сиһинэн дуу, олус эрэдэммитэ. Адьас сыта сылдыар буолбута. "Ынахтар кэйбиттэрэ буолуо" дииллэрэ. Мэччийэн кэлэригэр, хаста да сытан сынньанар эбит этэ. Оннук айаннаан сүөһүлэрбит букатын түүн кэлэр буолбуттара. Дьиктиргиирим диэн баар – атын ынахтарбыт уонна субан сүөһүлэрбит хаһан да иннигэр түһэн кэлбэт этилэрэ. Кырдыаһас ынахпыт аттыгар мэччийэ сылдыар буолаллара. Үүрдэххэ, сүүйүү нэһиилэ туран аргыйы аҕай, аа-дьуо хаамара. Сороҕор доҕолоннуура. Күһүөрү кыаммат буолан барбыта. Онон ыксаан, туттар буолбуппут. Бэйэбит өлөрүөхпүтүн санаабыт буолбатаҕа. Ол иһин биир күһүңгү былыттаах, тымныы күн буйунаҕа үүрбүппүт. Кэргэним сиэтэр – мин кэнниттэн үүрбүм. Биир да сүөһүтэ суох, киэн күрүө иһигэр баҕанаҕа баайдыбыт. Буйуна иһигэр тыас-уус бөҕө. Ынахпыт эрэдээх куттаммытты, өнгүргэһинэн көрөрө. Мин түөрт бүтэй күрүө нөҕүө ынахпын көрөбүн. Чочумча соҕус оннук көрсөн турдубут. Онтон сэрэйэр эбит диэн, испэр бырастыылаһан уонна буруйбун ылынан, алы гына сатаан, арааһы бары ботугуруубун. Аһаһас сир буолан, тымныы тыал киһини курдат үрэр. Хаар кыдамнаан барда. Күһүңгү тымныы тыалтан тонгон дуу, өлөн эрэрбиттэн куттанан дуу, ибигири турар ынахпын олус аһын-ным, хараҕым уутун туора соттон баран, кэннибин хайыспакка эрэ, дьизм диэки сулбу хаама турбутум...

Аанчык.

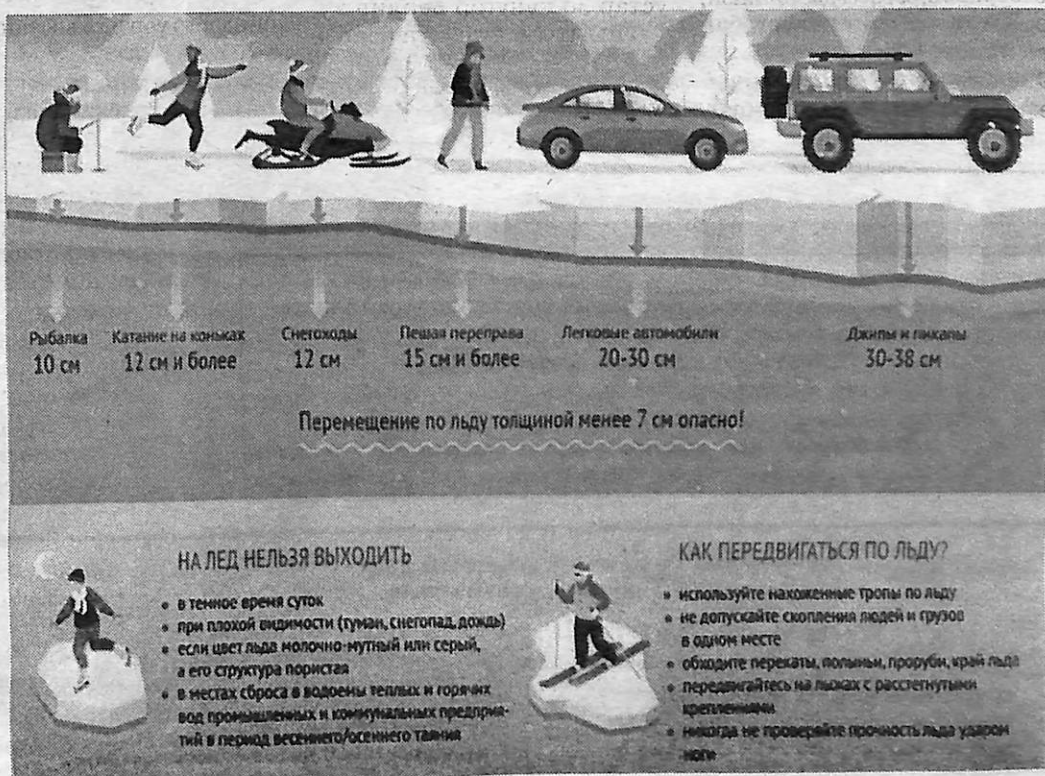
Өксөкүлээх Өлөксөй – айар тыл аҕата эрэ буолбатах. Кини саха былыргы олобун чинчиһитэ.

П.А. Ойуунускай

Кулаков- скай сүмүлүүбүт сирэ	Суру- йааччы убайа – ... Уйбаан	Бастагы псевдо- нима	Саха литера- туратын бастагы айым- ныта буолбут хоһооно "... алгыһа"	1925 с. бастагы семелүөтү уруй- даабыт хоһооно "Көтөр ..."	
"... кыргытара"	Охуос- кай урукку аата	...Дьуо			Кырдыа- бастан алгыһын ...
...хат	аһааччы- сабалааччы		"Нуучча ньурунун ... туруулар добор буол"		Бу паа- матын- нык ааптара
Суру- йааччы уола	"... кэлиитэ" (айылба туһунан хоһооно)	Кула- ковскай- дар олорбут алаас- тара	... курдук бытык- таах		
Хаппык- кар ... (умну- бат гына өйдөө)	...таннаабы аһаабат кэччэгэй баай		"Оччу- гуйтан тулаа- йах ...ро- моһо баар"	Таас	"Бар дьонгор баттанар күнэ- ригэр баара- бай ... буол"
"... омок сордоох, олобун толкуйдаан, дьолун туругургут"	Сөбүү	"Үчүгэй суолтан үөрүннээх ... үтүө суол буолар"			

«Сканворд: тэрийээччи ИП Данилова М.А. «ТААЙ сахалыы сканворд 13» ылылынна. Хаһыат 41 нүөмэригэр тахсыбыт сканворд эппиэттэрэ. **Туруору:** куо, сакылааттаһы, атабаастабыл, атыыр, хаба, бас, Хадан, кыыдаан, харыйа, аак, наар, арсыын, анды, ас, хараас. **Сытыары:** саһарба, аккырыыкка, Арбын, баарт, ахсаан, матаҕа, арба, ыстаабан, нат, быыра, Хара, ыы, баарса, сындыыс, Айыҥа, от, анана.

Инфографика

Эбэрдэлиибит

Күндү кэргэммин, аҕабытын, эһэбитин **Егор Петрович ТИМОФЕЕВЫ** 75 сааскын туолбут үбүлүөйүнэн, өр сыллаах үлэн сыаналанан, "Саха Өрөспүүбүлүкэтин доруобуйа харыстабылын туйгуна" бэлиээн наҕараадаламмыккынан, "Маарыкчаан" түөлбөттэн Чурапчы нэһилиэгин дьаһалтатын Махтал суругун туппуккунан, ис сүрэхпититтэн итиитик-истинник эбэрдэлиибит!

Барыбытыгар күүс-көмө, сүбэ-ама, өйөбүл буоларын иһин махтанабыт! Эйигин олус таптыбыт, киэн туттабыт! Үлэҕэ дьулурун үтө холобур, сирдьит буолар. Баҕарабыт чэгиэн-чэбдик доруобуйаны, дьоллоох олобу, уһун үйэни!

Кэргэниң Мария Николаевна, оҕолорун, сиэннэрин, хос сиэнниң, кийиитин уонна күтүөттэрин.

Махтанабыт

Сүрэхпитигэр өрүү тыыннааххын

Күндү тапталлаах оҕобут, сиэммит Попов Дмитрий Илларионович – Димашок Анал байыаннай дьайыыга Ийэ дойдутун көмүскүү сылдьан, эдэркээн сааһыгар олохтон туораабыта бу дьыл, алтынньы 5 күнүгэр 40 хонуга туолла. Оҕобут көмүс уңуоһун төрөөбүт дойдутугар аҕалыыга нэһилиэкпит баһылыга Виктор Иванович Собакин бэйэтинэн сүүрэн-көтөн көмөлөспүтүгэр улахан махталбытын тизэрдэбит. Күндү уолбутун, сиэммитин тihэх суолугар атаарыыга көмөлөспүт бары дьоммутугар, убайыгар Ньургунна, Лена Захаровтарга, эдьийигэр Агашаба, Марияба, балыыһа кэлэктиибигэр, балтыларбар Клава, Глафира Дмитриевналарга, Марфа Валерьевна Андросоваба, үбүнэн-харчынан көмөлөспүт Сылан Улахан Күөлүгэр бииргэ олохтоох интэринээтин оҕолоругар, Чурапчытааҕы социальнай тэрилтэҕэ, Соловьев оскулатыгар, бииргэ үөрэммит табаарыстарыгар, чугас ыалларбытыгар, ыарахан күммүтүгэр күүс-көмө, сүбэ-ама, өйөбүл буолбут дьоммутугар бука барыгытыгар дириң махталбытын тизэрдэбит.

Эһиэхэ баҕарабыт чэгиэн-чэбдик доруобуйаны, бары этэнгэ сылдьын, Сэрии бүттүн, эйэлээх халлаан сатыылаатын!

Күндү тапталлаах оҕобут, сиэммит Диимчик, эн биһиги сүрэхпитигэр өрүү тыыннааххын, эн сырдык мөссүөгүңнү куруутун өйдүү-сааны сылдьахпыт.

Ийэтэ Айта, аҕата Лаврентий, балта Нина, эбэтэ Нина Николаевна бырааттара, убайдара.

БИЛЛЭРИИ / ОБЪЯВЛЕНИЕ

УВАЖАЕМЫЕ ЖИТЕЛИ РЕСПУБЛИКИ!

Представляем сервис «Объединенный платежный документ (ОПД)» на портале **e-yakutia.ru**, который позволяет оплатить все коммунальные услуги в один клик.

Сервис доступен по ссылке **https://e-yakutia.ru/#/ultrapayment**, где вы можете оплатить все услуги, передать показания, просмотреть историю платежей и получить подробные квитанции.

Для использования сервиса авторизуйтесь через Госуслуги, добавьте адрес помещения и оплачивайте все услуги удобно и быстро!

Сервис ОПД избавляет от необходимости посещать кассы и множество личных кабинетов, делая оплату коммунальных услуг простой и доступной. Объединенный платежный документ формируется на основе лицевого счетов и начислений, предоставляемых поставщиками услуг ЖКХ.

Удобно, быстро и легко.

КУТУРБАН

Мугудай нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооһо, Педагогическай үлэ бэтэрээнэ, РФ үөрэҕириитин туйгуна, "Учууталлар учууталлара" – күндүтүк саныыр кэллиэгэбит

ТЕРЮТИНА Евдокия Алексеевна

уһун ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан, чугас аймахтарыгар, бары билэр дьонугар дириң кутурбаммытын тизэрдэбит.

Бииргэ үлэлээбит кэллиэгэлэрэ: Е.П. Сивцева, А.Н. Макарова, Ф.В. Захарова, Е.М., В.П. Ивановтар.

Бырайыак

Хатылылар нэһилиэк иһинээҕи суол өрөмүөннээһинин өйөөтүлэр

Хатылы нэһилиэгэ 2017 сылтан, Аан дойдутааҕы баан көбүлээһининэн ыытыллар, нэһилиэк туруорсуутун өйүүр бырагырааманан үлэлээн кэллэ.

Ол курдук нэһилиэк олохтоохторо 2017-2018 сылларга бу бырагыраамаҕа кыттан, бөһүөлэккэ толору уу ситимэ холбонуутун, спорт былаһаакканы өрөмүөннээн, олоххо киириитин ситиспиттэрэ. Оттон

2019 сылтан ыла, сыл аайы бөһүөлэк иһинээҕи суоллар онгоһулуннулар.

Билигин хас биирдии ыал олбуоругар уу ситимэ тардыллан, өлгөм оҕуруот аһын, үүнээһини олордон, сылдыар суоллара тупсан, олохтоохтор үөрүүлэрэ улахан.

Быйыл Хатылы олохтоохторо уопсай мунһабынан 2026 сылга олохтоох көбүлээһини өйүүр бырагырааманан көрүллэр үбүнэн

бөһүөлэк кытыы суолларын өрөмүөннээһини өйүүллэрин биллэрдилэр.

Көбүлүүр бөлөх тэриллэн, куонкурууска кыттан, субсидияба тиксэр түгэммитигэр, олохтоохтор, уопастыбаннай түмсүүлэр, ыччаттар үлэлииргэ бэлэммит.

Егор Соловьев, көбүлүүр бөлөх салайааччыта.

01 извещает

Статистические данные по пожарам

По оперативным данным, по состоянию на 16 октября 2025 года, по Республике Саха (Якутия) зарегистрировано 1292 пожара (АППГ-1496; -13,6 %), при пожарах погибло 38 человек (АППГ-50 чел.; -24 %), в том числе детей - 2 (АППГ -10; -80 %), травмировано 58 (АППГ -33 чел.; +75,8 %) , в том числе детей 7 (АППГ -4; +75%).

С начала 2025 года на территории Чурапчинского района произошло 18 пожаров, 80 процентов возникающих пожаров происходят в частном жилом секторе, в том числе на пожарах, происходящих в частном жилом секторе погибли люди, в том числе их дети. Пожары наносят большой материальный ущерб семье, уносят за собой все нажитое богатство в жизни человека.

Соблюдайте правила пожарной безопасности:

- не оставляйте без присмотра включенные в электросеть бытовые электроприборы;

- эксплуатируйте электроприборы в соответствии с требованиями инструкции по эксплуатации заводов-изготовителей;

- следите за неисправностью электропроводки, не пользуйтесь поврежденными электроприборами, электророзетками;

- не включайте в одну электророзетку одновременно несколько мощных потребителей электроэнергии, перегружая электросеть;

При их эксплуатации должны выполняться следующие требования пожарной безопасности:

- печи, дымовые трубы и стены, в которых проходят дымовые каналы на чердаках, должны быть оштукатурены и побелены;

- дымовые трубы должны быть снабжены исправными искроуловителями (металлическими сетками с размерами ячейки не более 5x5 мм);

- перед началом отопительного сезона дымоходы печей должны быть очищены от

сажи.

- золу, шлак, уголь следует удалять в специально отведенные для этого места. Не разрешается устройство таких мест сбора ближе 15 метров от сгораемых строений;

- производите чистку дымоходов и печи от сажи перед началом, а также в течение всего отопительного сезона не реже одного раза в три месяца;

- не поручайте надзор за топящимися печами малолетним детям;

- не располагайте дрова и другие горючие материалы на предтопочном листе;

- не используйте для обогрева самодельные металлические печи, не отвечающие требованиям пожарной безопасности.

- топите печи 2-3 раза в день не более 1-1,5 час, чтобы не перекалить.

- не оставляйте малолетних детей одних дома;

- В случае возникновения пожара звонить по телефону: **101,112**

Соблюдайте требования пожарной безопасности!!!

Инструктор ОГПС РС(Я) № 38 по МО «Чурапчинский улус (район)» Захарова М.А.

"САНА ОЛОХ"
хаһыат

Кылаабынай
эрэдээктэр
ГОРОХОВА
Людмила
Владимировна

Түрүпчүлүк: СӨ Бырабыыталыстыбата, Саха Өрөспүүбүлүкэтин "Сахабэчээт" Сударыстыбаннай автономнай тэрилтэҕэ.
Таһаарааччы: СӨ "Сахабэчээт" ГАЗ
Таһаарааччы аадырыһа: 677000, Дьокуускай к., Орджоникидзе уул. 31, 124 каб. тел./факс: (411-2) 34-39-17 e-mail: sakhaprechat@mail.ru. Росстатский Федерация Роскомнадзор СӨ салалтатыгар 2020 с. бэс ыйын 3 күнүгэр регистрацияламмыт нүмэрэ – ПИ №ТУ 14-00559.

Эрдээксийэ аадырыһа: 678670, Чурапчы сэл., П.П.Пинигина, 26 а. Төлөпүүннэрбит: эрдээктэр – 41-332, отделлар – 41-265. E-mail: sanaoloh@mail.ru, сайт: sanaoloh.ru, telegram: @sanaoloh

Ааптар суругар эпиһтэр санаа редакция позициятыгар мадды сол түбэхтэр буолбатах. Сурууска ыйылылар чачылар кырдыктаахтарыгар эппиэтинэһи ааптар тус бэйэтэ сүтэр.

Индекс: ПИ964. Бэчээккэ сакаас № 42 (12021). Кээмэйэ 2 бл. Ахсаана 830. Хаһыат сыаната 26 солк. Хаһыат нэдиэлэҕэ биридэ: бээтинсэҕэ тахсар.

Хаһыат 23.10.2025 с. бэчээккэ бэрилиннэ, 24.10.2025 с. табыста. Дьокуускай к., Виллойскай переулук, 20 №-дээх дьиэтигэр, "Ю.А. Гагарин аатынан Дьокуускайдааҕы өрөспүүбүлүкэтээҕи типография" АУо бэчээттэннэ.

@SANAOLOH